

PIYASA EKONOMİSİNE FONKSİYONEL İŞLERLİK KAZANDIRMAK AÇISINDAN REKABET TEORİSİ VE POLİTİKASI(*)

Doç. Dr. Hüsnü Erkan(**)

GİRİŞ

Ülkemiz endüstrileşme yönünde önemli bir yol olarak, endüstri toplumuna dönüşüm dönemini yaşamaktadır. Tarımsal ve geleneksel toplum yapısı çözülmüş, ancak endüstrileşme yönündeki önemli gelişmelere rağmen endüstriyel toplum yapısı henüz yeterince şekillenip oturmamıştır. Topluların, belli bir toplum yapısından yeni bir toplum yapısına dönüşümü; zor, buhranlı ve uzunca süren bir süreç olmaktadır. Ülkemiz bu dönüşüm sürecini son 25-30 yılda daha yoğun olarak yaşamıştır. Toplumsal yapıdaki dönüşüm yalnız bizde değil, daha önce endüstrileşen ülkelerin tarihsel gelişim sürecinde de, bazen daha da buhranlı olarak yaşanmıştır. (Geniş bilgi için Bknz. H. Erkan 1980). Ancak, endüstri toplumunun şekillenmesinin bilinçli ve rasyonel ekonomik politikalarla yönlendirilmesi ve hızlandırılması, söz konusu buhranlı dönemin daha kısa sürede atlatılmasını sağlamaktadır.

Ülkemiz 150 yıla yaklaşan "Batılılaşma Sürecinde", batı tipi endüstriyel toplum yapısını kendine örnek olarak almıştır. Batı tipi ülkelerin ekonomileri, piyasa sistemine dayanmaktadır. Temel yapı ve unsurları açısından ülkemizde de bugün için varolan ekonomik sistem, özde, piyasa ekonomisidir. Ancak bu piyasa ekonomisi fonksiyonel işlerlik açısından önemli yetersizliklere sahiptir. Batı tipi modern endüstri toplum yapısının temel kurumu piyasa mekanizması ve bunun işleyişidir. Eucken'e (1952, s. 255) göre "temel sorun piyasa mekanizmasına fonksiyonel işlerlik kazandırmaktır; bunu gerçekleştiremeyen her ekonomi politikası başarısızlığa mahkumdur. Stratejik nokta budur... Bizim "Toulon" buradadır." (*)

(*) Bu makale yazarın, "Piyasa Ekonomisinde Fonksiyonel İşlerliğin Yaratılması ve Geliştirilmesi - Ekonomik Sistem ve Rekabet Politikasının Bilimsel Temelleri ve Türkiye Örneği - " adlı kapsamlı çalışmasının yalnızca dördüncü bölümünün kısa bir özetinden oluşmaktadır. Çalışmanın bütünü, yayınlama imkanlarının bulunması durumunda kitap olarak çıkarılacaktır. Bu her iki çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan, Alman Akademik Değişim Programı (DAAD)'ye ve bu alanda konuyu tartışma ve konuşma imkanı veren Freiburg Üniversitesi Profesörlerinden başta Prof. Dr. Karl Brandt olmak üzere, Prof. Dr. Erich Hoppmann ve Prof. Dr. Bernhard Külp'e burada teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

(**) Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

(*) Eucken burada, Napoleon'un Toulon'u alırken danışmanlarının tavsiyelerinin aksine doğrudan Toulon Şehrine saldırmak yerine Reede nehrinin denize döküldüğü yerin, şehrin fethi açısından stratejik önemini görerek, "Toulon buradadır" diye diretip, şehri oradan kuşatarak alırken söylediği sözü aktarmaktadır.

Varolan ekonomik sisteme fonksiyonel işlerlik kazandırmadan, ne bir geçiş dönemi toplumunun sorunları çözülebilir, ne de endüstri toplumunun yapı ve çatısı oluşturulabilir. Üstelik ekonomik sistemdeki fonksiyonel yetersizlikler, toplumsal sistem bütünü için içsel bütünselliği ve karşılıklı etkileşimi yoluyla politik ve sosyal alana yansıtılarak, zaman zaman köklü sorun ve buhranların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu sorunların birinci nedeni, ekonomik veya politik ya da sosyal da olsa, zamanla birbirine yansımaktadır. Bu alanlar arasındaki karşılıklı etkileşim nedeniyle, ilk nedenin hangi alandan kaynaklandığı önemini yitirmekte; birlikte ve çok yönlü karşılıklı etkileşim ortaya çıkmaktadır. Bu durumda sorunların çözümü için temel ağırlık noktası olarak, ekonomik sisteme fonksiyonel işlerlik kazandırılması ön plana çıkmaktadır.

Stratejik nokta, mevcut ekonomik sisteme fonksiyonel işlerlik kazandırmak noktasında düğümlenmektedir. Ülkemizdeki son 30 yılda karşılaşılan buhran ve sorunlar, her defasında ordunun müdahalesini kaçınılmaz kılmıştır. Kaçınılmaz olarak her defasında demokratik ve sivil toplum düzeni kesintiye uğramıştır. Her seferinde bir seri düzenlemeler getirilmiştir; ancak bir süre sonra belli huzursuzluklar ve sorunlar, biraz daha değişik biçimlerde tekrar gündeme gelmiştir. Gelecekte yeni buhran ve sorunların ortaya çıkmasını önleyebilmek için, mevcut piyasa ekonomik düzenine fonksiyonel işlerlik kazandırmak ve bu işlerliği sürekli kılabilme için, buna uygun, bilinçli bir ekonomik sistem ve düzen politikası uygulamak gerekmektedir.

Piyasa ekonomilerinde fonksiyonel işlerliğin yaratılması ve korunması için uygulanan ekonomik sistem ve düzen politikasının merkezi unsuru rekabettir. Bu nedenle bu yazıda rekabet teorisi ve politikasının bir özeti sunulmaktadır.

Rekabet ve rekabet politikası, ekonomik sistem politikasının merkezi unsuru olmasına rağmen, piyasa sisteminin fonksiyonel işlerliği için zorunlu, fakat yeterli olmayan bir koşuldur. Yeterli koşullar için rekabet yanında, piyasa düzeninin, üretim düzeninin, para ve mali düzenlerle, gelir dağılım ve sosyal güvenlik sisteminin birlikte ve uyumlu olarak düzenlenmesi gereklidir. (Bu konuya - Piyasa Ekonomisinde Fonksiyonel İşlerlik Yaratılması ve Geliştirilmesi - adlı çalışmada geniş yer verilmiştir.)

I- PİYASA EKONOMİSİNİN TEMEL UNSURU OLARAK REKABET

1. Piyasa Ekonomisi ve Piyasaların Fonksiyonları

Piyasalar, toplumların gelişme sürecinde artan işbölümü ve ekonomik gelişme ile birlikte oluşup gelişmiştir. Her toplum yapısında ve belli bir iş bölümünün olduğu gelişme aşamasında piyasalar vardır. Ancak her toplum yapısı ve ekonomik sistem içinde piyasaların içerik, işleyiş, düzenleniş ve fonksiyonları farklı olmaktadır. Ekonomik

sistemin, merkezi bir karar biriminin yönlendirmesine bırakılmadığı durumlar, ekonominin piyasalara dayalı olarak yönlendirildiği, piyasa ekonomilerini ortaya çıkarmaktadır.

Piyasalardaki ilişki ve işleyiş, belli kurallara bağlanarak piyasa düzenlerinin oluşması sağlanmaktadır. Bu piyasa düzeni her toplumun kendi ekonomik sistem ve gelişme düzeyine göre şekillenerek varolmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde, iş bölümünün ulaştığı boyutla birlikte piyasaların çeşitliliği artmaktadır. Piyasa ekonomisi olarak adlandırılan ekonomilerde ekonomik faaliyetlerin koordinasyonu, piyasalar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Piyasa ekonomilerinde piyasalar belli fonksiyonları yerine getirmektedirler. Bu fonksiyonlar şunlardır. (Bknz; Woll 1980, s. 128–29; Hensel 1961, s. 162–164; Thieme 1984, s. 21–22; Erkan 1984, s. 68):

1) Piyasaların ekonomiyi yönlendirme ve koordinasyon fonksiyonu :

Ekonomik birimlerin karar ve davranışları piyasada oluşan veri ve değişkenlere bağlı olarak oluşurken piyasalar, ekonomik birimleri yönlendirmekte ve bunların planları arasındaki koordinasyonu sağlamaktadır.

2) Piyasaların enformasyon fonksiyonu :

Ekonomik planların hazırlanmasında kullanılan fiyat, miktar, kalite ve diğer koşullara ilişkin enformasyon (bilgi) piyasalardan elde edilmektedir.

3) Piyasaların malların kıtlık derecesini yansıtırma fonksiyonu :

Malların piyasada oluşan fiyatları, onların ekonomi içindeki kıtlık derecesini göstermektedir.

4) Piyasalar, çalışma ve başarıyı teşvik ve çıkarları kontrol fonksiyonunu yerine getirmektedir :

Piyasalar başarıyı ödüllendirmek, başarısızları piyasalardan eleyerek, rekabet süreci içinde karşıt çıkarları kontrol etmektedir.

5) Piyasaların özgürlüğü ve özgür davranışı sağlama fonksiyonu :

Piyasalar çok sayıda seçenek sağlamakla, ekonomik birimlerinin bağımsızlık ve özgürlüğünü garantilemektedirler.

6) Piyasaların kaynak dağıtım (allocation) fonksiyonu :

Malın kıtlık derecelerine göre ekonomik kaynakların dağıtımını sağlamaktadır.

7) Piyasaların gelir dağılımı fonksiyonu :

Piyasalar ekonomik kaynakların dağılımıyla birlikte, sosyal hasılanın üretim faktörleri arasında fonksiyonel gelir dağılımını gerçekleştirmektedirler.

8) Piyasaların, geçmişle gelecek arasında bağlantı sağlama fonksiyonu :

Geçmişte alınan kararlardan elde edilen sonuçlar değerlendirilerek, geleceğe ilişkin beklentilerin bağdaştırılmasını sağlamaktadırlar.

Piyasaların sayılan bu fonksiyonları yerine getirme derecesi onun etkinliğini veya fonksiyonel işlerliğini ortaya koymaktadır. Ancak bu fonksiyonların hepsinin birlikte en etkin biçimde gerçekleştiği piyasa düzeni, rekabet düzeni olmaktadır. Bu nedenle piyasa ekonomilerinin etkin düzenlenmesi, rekabetin düzenlenmesiyle mümkün olabilmektedir. Böylece piyasaların rekabet yoluyla düzenlenmeleri, piyasa ekonomilerinde fonksiyonel etkinlik ve işlerliği sağlamak için temel araç olmaktadır.

2. Piyasa Sistemi İçinde Rekabet ve Önemi

Yukarıdaki açıklamaların gösterdiği gibi piyasaların etkinliği ve fonksiyonel işlerliğinin temel aracı rekabettir. Bu nedenle piyasa ekonomilerinde fonksiyonel işlerliğin varlığı için rekabet ön koşul oluşturmaktadır. Böylece rekabetin varlığı, yani yaratılması, korunması ve yoğunlaştırılması ile rekabetin kalitesi, yani etkin ve fonksiyonel olarak çalışma ve başarıyı sağlaması, rekabet politikasının kendi amacı olmaktadır.

Böylece rekabet alanında, rekabetin varlığı ve kalitesi rekabet politikasının amaçlarıdır. Ancak bu amaçlar daha üst bir amaç olan ekonomik sistemin fonksiyonel işlerliği için temel araç durumundadır. Bu nedenle rekabet politikası, günümüz piyasa ekonomilerinde devletin önemli bir görevi olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak devletin rekabet politikası ile rekabet sürecini yaratması ve geliştirmesi sayesinde piyasalar rekabet yoluyla düzenlenerek, onların fonksiyonel işlerlik ve etkinlik kazanmaları sağlanmaktadır.

Yukarıda sayılan piyasaların fonksiyonlarının hepsi ekonomik değildir. Piyasalar ekonomi dışı bazı toplumsal fonksiyonları da yerine getirirler. Örneğin, ekonomik birimlerin bağımsızlık ve özgürlüğünü sağlamak gibi.

Ekonomik alanla, sosyal ve politik alan arasındaki karşılıklı bağımlılık ve etkileşim bu alanların birlikte düşünülüp, uyumlu bir biçimde düzenlenmesini gerektirmektedir. Bu nedenle rekabet sisteminin işlerliğinin önkoşulu olarak; toplumsal alanı, politik alanı ve devlet yapısını düzenleyen devlet anayasalarının bireysel ekonomik özgürlük ve davranışları garantilemesi gerekir. Rekabete dayalı piyasa düzeninin amaçları, ekonomiyi merkezden yönetmeyen, özgürlükçü bir toplum ve devlet düzeniyle birlikte gerçekleşme şansına sahiptir. Ancak bu çevresel koşullarla birlikte, rekabet süreci yoluyla, piyasaya dayalı ekonomik sistemlerin fonksiyonel işlerliği sağlanabilmektedir.

Rekabet, sistem nötr bir kurum değildir. Özde piyasa ekonomisi ile varolabilen bir kurumdur. Rekabet, piyasa ekonomisinin bir ekonomik sistem olmasını sağlayan temel ilkedir. (Herdzina 1984, s. 18) Rekabet ancak piyasa ekonomisi ile birlikte bir varlığa sahiptir ve piyasa ekonomisinin işlerliği, rekabet sürecinin varlığına bağlıdır. Bu nedenle piyasa ekonomisi, rekabet ekonomisi olarak yorumlanmaktadır. Rekabetin bulunmadığı bir piyasa ekonomisinde, toplumsal ve bireysel ekonomik refahın optimumlaştırılması mümkün değildir. Zira ekonomik gücün kötüye kullanıldığı piyasa ekonomilerinde, potansiyel ekonomik imkanlardan yararlanmak ve yeni işletmelerin piyasalara girişi engellenmektedir.

3. Rekabet Kavramı, Özellikleri ve Fonksiyonları

Rekabet, piyasada ekonomik amaç ve çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen ekonomik birimler arasında ortaya çıkan bir yarış ve karşıtlık şeklindeki ilişki sürecidir. Burada bağımsız ekonomik birimler olarak üreticiler ve tüketiciler, ekonomik ve ticari ilişkiler açısından her biri kendi için en iyi ekonomik koşulları gerçekleştirme yarışındadır. Rekabetin sürükleyici unsuru, tarafların bireysel ekonomik çıkar ve yararlarıdır. Rekabet yarışında taraflar, piyasa paylarını, satış veya kazanç şeklindeki yararlarını koruma ve artırma uğraşı içindedirler.

Rekabetin varlığı için, rekabet özgürlüğünün önkoşul olarak varlığı gereklidir. Ayrıca rekabet özgürlüğe hizmet eder. Bu karşılıklı ilişki yüzünden rekabetle özgürlükler arasında yakın bir bağlantı vardır. Rekabet daha çok seçenek yaratarak, bağımlılığı azaltmakta ve özgürlüğe hizmet etmektedir.

Rekabet süreci içindeki taraflar, ya bir paralel süreç içinde bulunurlar (örneğin, iki üretici arasındaki ilişki gibi) ; ya da karşılıklı alış - veriş süreci içinde (alıcı ve satıcı ilişkisi gibi) bulunurlar. Paralel süreç, piyasanın aynı cephesinde bulunan ekonomik birimler arasındaki rekabet ilişkisidir. Bu ilişki içindeki ekonomik birimlerin bazıları yenilikçi ve sürükleyici; diğerleri ise, taklitçi ve izleyicidirler. Yenilikçi işletmeler, rekabet sürecinde ödüllendirilerek bir süre, zamanla sınırlı, "monopol benzeri" aşırı kâr elde ederler. Taklitçilerin girmesi ile bu aşırı kâr ortadan kalkar. Piyasa ekonomisinde rekabet sürecinin fonksiyonları açısından yenilikçi (yaratıcı) ve taklitçi rekabet aynı derecede önemlidir.

Rekabet, rekabet konusu açısından farklı biçimler alabilmektedir. Fiyat rekabeti, kalite rekabeti ve ürün rekabeti bu açıdan ortaya çıkan rekabet kavramlarıdır.

Rekabet, rekabet politikası ile yönlendirilip, yönlendirilmeyişine göre de, serbest rekabet ve yönlendirilmiş rekabet ayrımına konu olmaktadır. Serbest rekabette, rekabet kendi akışına bırakılmıştır. Ancak rekabet çoğu kez, kendiliğinden varolmadığı için, devlet tarafından düzenlenip yönlendirilmektedir. Piyasalarda taraflar sürekli olarak rekabetten kaçma eğilimi içindedir. Bu nedenle devlet, oluşturduğu ekonomi politikası ile rekabeti koruma, geliştirme ve teşvik etmek yoluna gitmektedir; böylece yönlendirilmiş rekabet ortaya çıkmaktadır.

Rekabet, bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Her dinamik olayın bir zaman boyutu olduğu gibi, rekabette bir zaman boyutu içinde, dinamik bir etkileşim ilişkisi olarak oluşup, gelişmektedir. Bu nedenle rekabet, dinamik rekabet veya rekabet süreci olarak ele alınmaktadır. Neo - klasik fiyat teorisinin statik (Durağan), tam rekabet modeli, rekabet teorisinde terkedilmiştir. Bugün bir süreç olarak ele alınan rekabet (Arndt, 1981, s. 154; Aberle, 1980, s. 12);

- Arzla talep arasında bir uyum süreci,
- Teknik gelişmeyi yaratan bir yenilik süreci,
- Piyasada başarılı olmayanları ayıklayan bir ayıklama süreci ve
- Piyasa fiyatının, sosyal açıdan zorunlu olan maliyetlere yaklaşmasını sağlayan bir sosyal düzenleme süreci

olarak ele alınmaktadır.

Rekabet, ayrıca rekabete katılanların bilgisi içinde yürütülmesi durumunda açık, aksi takdirde gizli rekabet şeklinde oluşmaktadır.

Ekonomi politikası açısından rekabet, çalışma ve başarı rekabeti (Leistungswettbewerb) ve haksız rekabet şeklinde ayırım konusu olmaktadır. Çalışma ve başarı rekabeti olumlu görülüp, teşvik edilirken, haksız rekabetin engellenmesi amaçlanmaktadır. Zira bu sonucusu haklı bir çabaya dayanmadan çıkar elde etmeye yönelik bulunmaktadır.

Ayrıca rekabet, fonksiyonel rekabet (Workable competition) ve fonksiyonel olmayan rekabet şeklinde ayırım konusu olmaktadır. Bunun için rekabetin belli fonksiyonları yerine getirip, getirmedigine bakılmaktadır.

Rekabetin toplumsal fonksiyonu (Berg 1981, s. 215), ekonomik davranış, karar ve seçme özgürlüğünü koruma yöneliktir. Hatta Hoppmann ve von Hayek, rekabet özgürlüğünü, rekabetin tek ve temel unsuru olarak görmektedirler (Hoppmann 1981, s. 228).

Rekabetin ekonomik fonksiyonları ise çeşitlidir (Aberle 1980, s.14; Berg 1981 s. 215; Cox ve Hübner 1981, s. 4):

1) Ekonomiyi Yönlendirme Fonksiyonu : Bu fonksiyon piyasaların, malların kıtlık derecesini gösterme, başarısızlıkları ayıklama ve koordinasyon fonksiyonları ile birlikte gerçekleşmektedir.

2) Kaynak Dağılım Fonksiyonu: Üretim faktörleri ve teknolojinin en etkin biçimde dağılımını sağlamaktadır. Bu yolla rasyonelleşme sağlanmaktadır.

3) Yenilik ve Teknik Gelişmeyi Sağlama Fonksiyonu.

4) Ekonomik Konjonktürdeki Gelişmelere Uyumu Arttırma Fonksiyonu.

5) Gelir Dağılımını Düzenleme Fonksiyonu.

6) Ekonomik Gücün Sınırlandırılması ve Kontrolü Fonksiyonu.

İşte bu fonksiyonları yerine getiren rekabet, etkin, Fonksiyonel rekabet veya başarı rekabeti olarak adlandırılmaktadır.

4. Rekabetin Önkoşulları

Rekabet ancak gerekli olan önkoşulların varlığı durumunda gerçekleşmektedir. Rekabet, piyasa ekonomisinin işlerliğini sağlayan araç durumundaki bir süreç olduğu için, rekabetin önkoşullarının ve fonksiyonel işlerliğinin bulunmaması durumunda, ekonomik sistemin, daha doğrusu piyasa sisteminin fonksiyonel işlerliği de olmamaktadır.

Piyasa ekonomisinde rekabetin önkoşullarını üç ana grupta toplamak mümkündür:

1) Rekabet düzenini oluşturan şekli - yasal düzenlemeler,

2) Rekabetin işlerliğini sağlayan motivasyon ve uyarı unsurları ve

3) Rekabete uygun piyasa yapılarının bulunması.

Bunlardan ilki, girişimci faaliyetlerine imkan veren ve ortam hazırlayan, bu alana ilişkin hukuk düzeninden oluşmaktadır. İşyeri açma özgürlüğü, sözleşme özgürlüğü, fonksiyonel işlerliğe sahip para düzeni ile rekabet sınırlamalarını belirleyen yasal düzenlemeler rekabetin varlığı için şekli önkoşullardır. Bunlar hep birlikte rekabetin işleyebileceği şekli ortamı, yani rekabet özgürlüğü alanını belirleyerek ekonomik birimlere rekabet şansı yaratmaktadır.

Rekabet, herşeyin yetersizce bilindiği bir ortamda değil, belli bir belirsizlik ortamında gerçekleşmektedir. Ancak başarı ve başarısızlık şeklinde bir sonucun henüz bel-

li olmadığı durumda rekabete girilmektedir. Böylece rekabet, bir arama, keşfetme ve bu durumların sonucuna bağlı olarak bilgi edinme sürecidir. Belli bir belirsizlik durumunda girilen rekabetin sonucu olumlu veya olumsuz olarak, yaşayarak belirlenmektedir. Piyasa koşullarında çalışmayan işletme, piyasadan elenmektedir. Bunun için belli bir bilgiye sahip olmak gereklidir. Ancak bu bilgi, piyasadaki belirsizliği ortadan kaldırmak için yetersizdir.

Rekabet için ayrıca rekabete istek ve arzunun, yani rekabet ruhunun (spirit of competition) bulunması gereklidir. Rekabet ruhu, girişimcinin ekonomik faaliyetlerinde çalışma ve başarıya önem veren tutumunu ifade etmektedir. Burada yeniliğe cesaret edebilen, rizikolara hesaplı ve planlı biçimde giren bir girişimci davranışı önem kazanmaktadır.

Rekabetçi davranışta şu unsurlar gereklidir (Berg 1981, s. 217):

1) Rakiplere karşı üstünlüğü, çalışma ve başarı dışındaki uğraşlar yoluyla değil, daha iyi koşullarda bir ürün sunarak gerçekleştirme isteğinin bulunması,

2) Rekabeti, anlaşmacı davranışlarla ortadan kaldırmaya yönelik çabalara yanaşmaması ve

3) Etkin rekabet durumunda, her üreticinin aynı derecede varlığının tehlikeye düşebileceğini kabullenmesi.

Girişimcide bu düşünce yapısı ne derecede yetersizse, rekabeti sınırlandırma eğilimi o derecede güçlü olmakta; bu durumda devletin etkin bir rekabet politikası oluşturmaya ihtiyacı o derecede güçlü olmaktadır.

Rekabet sürecinde, yenilikçi girişimci kadar, bunları taklit edecek, tüketicilere daha uygun koşullarda ürün sunmaya fırsat verecek girişimcilerin bulunması aynı derecede önemlidir. Yeniliklerin taklit edilmemesi, rekabet sürecinin kesilmesine yol açmaktadır. Rekabetçi girişimcinin kendi durumunu tehlikede görerek uyarılması gerekli olmaktadır. Bu durum, ancak rekabet sürecinin kesilmeden işlemesi ile gerçekleşmektedir.

Rekabetin varolabilmesi için Piyasa yapılarının aldığı şekil önemlidir. Bunun için piyasa yapılarının yeni girişlere sürekli açık tutulması gerekir. Sınırlandırılmış piyasalarda rekabetin işleyiş dinamiği azalma eğilimindedir. Böylece ya "barış" içinde yaşamaya yönelik oligopolcü piyasa yapıları veya monopoller oluşabilir. Zira, girişin kısıtlanması ile girişimci sayısı sürekli azalma eğilimindedir. Böylece piyasadaki konsantrasyon eğilimi artmaktadır. Bu da rekabeti sınırlandıran bir durumdur. Oligopoller, kendi aralarındaki rekabeti sınırlandırıcı davranış ve anlaşmalara daha kolay girebilmektedir. Ancak girişlerin kısıtlanmadığı piyasalarda, rekabet yoğunluğunu arttırmak mümkün olabilmektedir.

Ayrıca piyasa yapıları girişimcinin rekabetçi tutum ve davranışını önemli ölçüde etkilemektedir. Zira piyasa yapısı ile, piyasa gücü arasında yakın bir ilişki vardır. Piyasa gücüne sahip işletmeler, rekabeti sınırlandıran davranışta bulunma eğilimine girebilmektedirler. Bu yüzden piyasa gücü etkin ve fonksiyonel rekabeti ortadan kaldırma eğilimindedir. Bu nedenle uygulanan rekabet politikası ile rekabet sürecinin işlerlik kazana- cağı piyasa yapılarının teşvik edilmesi gerekli olmaktadır.

II- REKABET TEORİSİ

Rekabet konusunun bilimsel analizleri farklı açılardan ve farklı biçimlerde ger- çekleştirilmiştir. Bunları şu gruplar içinde toplamak mümkündür:

- 1) Klasik ekonomik anlayışta rekabet : Serbest rekabet,
- 2) Neo - klasik ekonomide rekabet : Tam rekabet,
- 3) Fonksiyonel rekabet (Workable competition),
- 4) Yeni - klasik veya Neo - klasik rekabet teorisi : Rekabet Özgürlüğü ve
- 5) Rekabet Teorisinin endüstriyel organizasyon ve firma teorisi ile açıklanması : Rekabet teorisinde yeni eğilimler.

Bu başlıklar bu bölümde kısaca özetlenmektedir.

1. Klasik Ekonomik Anlayışta Rekabet : Serbest Rekabet

Rekabet konusunun ilk analizleri A. Smith başta olmak üzere klasik ekonomist- ler tarafından yapılmıştır. Burada rekabet anlayışı, bireysel özgürlüğü temel amaç gören serbest rekabettir. Klasikler serbest rekabeti, ekonomik sistem ve düzenin temel ilkesi olarak görmüşlerdir. Klasik ekonomik görüş, 18. yy'ın mutlakçı düşünce onun müdahaleci ekonomi politikası olan merkantilizme karşıt bir akım olarak oluşmuştur. Merkan- tilizmdeki, devletin (hükümdarın) birey üzerindeki mutlak egemenliğinin aksine, klasik yaklaşımda birey ön plana çıkarılmıştır. Bağımsız bir ekonomik birim olarak ona üre- tim araçlarını kullanım yetkisi ve tüketici tercihlerinde serbesti tanınmıştır. Böylece, bireylerin serbest kararlarına dayalı olarak, piyasalar yoluyla serbest fiyat oluşumu sağlanmıştır. Piyasa fiyatları, üretim ve tüketime ilişkin ekonomik plan ve amaçlar için gerekli enformasyonu sağlamaktadır. Arz ve talebin serbest işleyişine dayalı piyasa fiyatı ile, mal ve hizmetlerin göreceli kıtlık derecesi ve onların değeri belirlenmektedir. Kendi kendine işleyen bu sistemde devletin temel görevi, ekonomik birimlerin davra- nış serbestisini, temel özgürlükler olarak sağlamaktan ibarettir.

Kendi kendini yönlendiren piyasa ve rekabet sürecinin varlık koşulu olarak, pi- yasaya giriş ve çıkışların, bütün taraflar açısından sınırlandırılmadığı serbest piyasa

düzeni savunulmaktadır. Bu durumun karşıtı olan monopol ve monopolcü eğilimler geçici durumlar olarak görülmüştür. Zira, aşırı monopol kârlarının bu alana yeni girişimcileri çekeceği savunulmuştur.

Bu sistemde devletin görevi, serbest rekabetin korunması için gerekli olan yasal düzenlemeleri getirmekle sınırlandırılmıştır.

2. Neo - klasik Ekonomide Rekabet : Tam Rekabet

L. Walras ve A. Marshall'ın temellerini attığı neo - klasik fiyat teorisi, klasik ekonominin devamı ve yeni yorumudur. Klasiklerin serbest rekabet görüşü, neo - klasiklerde tam rekabet modeline dönüşmüştür. Tam rekabet, aşırı kârların yok olduğu; ancak maliyetin bir unsuru olarak normal kârın elde edildiği, statik bir denge durumu olarak tanımlanmıştır. İdeal bir durum olarak görülen tam rekabetteki denge durumunu belirleyen koşulların araştırılması neo - klasik ekonominin konusunu oluşturmuştur.

Ancak Sraffa J. Robinson ve E. Chamberlin'in çalışmaları ile neo - klasik fiyat teorisi, belli varsayımlarda yapılan değişikliklerle, aynı gelişim çizgisi üzerinde kalarak tam rekabetten, aksak rekabete genişletilmiştir. Burada da analizlerin amacı farklı piyasalardaki denge oluşumunu belirleyen koşulları açıklamaktadır.

Tam rekabet modelinde, piyasa tarafları, piyasa fiyatını veri olarak almak durumundadır. Yani fiyat rekabeti yapmak söz konusu değildir. Ayrıca üretilen malların homojenliği varsayıldığı için kalite rekabetini gerçekleştirmek de söz konusu değildir. Denge durumunda reklam yoluyla rekabet yapmak gereksiz ve rasyonel olmayan bir durumdur. Ayrıca piyasada tam bilgiye sahip ve rasyonel davranan tüketicinin reklamla etkilenmesi mümkün değildir. Bu nedenlerle tam rekabette, dinamik bir rekabet yoktur; ancak sözde bir rekabet vardır.

Böylece Neo - klasikler rekabet sürecini değil, rekabet süreci sonucunda ulaşılan statik denge durumunun analizini yapmışlardır. Başka bir deyimle, piyasaların işleyiş sürecini belirleyen dinamik piyasa güçleri, neo - klasik fiyat teorisinin konusu olmaktan uzaktır. Bu nedenle, rekabet ve piyasa sürecini belirleyen yenilikler, teknik gelişme ve dinamik girişimci davranışları analiz dışı bırakılmıştır. Fiyat teorisine aksak rekabet yaklaşımı da, rekabet teorisine bir katkıda bulunamamıştır. Ancak buradan kaynaklanan tartışma ortamı, ABD'de rekabet teorisine yeni bir yaklaşımın geliştirilmesine kaynaklık etmiştir.

3. Fonksiyonel Rekabet (Workable Competition)

Neo - klasik yaklaşımın Denge modellerinde rekabet teorisine yer olmaması nedeniyle J. Maurice Clark (1940) 1939'daki bir tebliği ile fiyat teorisinden rekabet

teorisine yönelik bir yaklaşımı geliştirmiştir. Bu yaklaşım rekabet teorisi için bir dönüm noktası olmuştur. Clark, tam rekabeti, varolmayan, geçmişte gerçekleşmeyen, gelecekte de gerçekleşme ihtimali olmayan bir durum olarak görmüştür. Ancak ilk yaklaşımlarında tam rekabeti ideal bir durum, yani birinci en iyi (first best) olarak görmüştür. Rekabet politikasının bu nedenle ikinci en iyi'ye (second best) yönelik olacağını savunmuştur. Piyasada belli aksaklıklarla birlikte ortaya çıkan rekabet, fonksiyonel açıdan işleyebilir, ya da kısaca fonksiyonel rekabettir (Workable competition). Burada rekabet politikasının amacı, piyasalarda varolan aksaklıkları ortadan kaldırmak değil, rekabete fonksiyonel işlerlik kazandıran aksaklıklara izin vermek; yerine göre bunları bizzat yaratmaktır. Böylece ulaşılan durum ideal bir durumdan uzak olduğu için ikinci en iyi olarak adlandırılmıştır. Ancak yapılan uygulamalı araştırmalarda belli aksaklıkların bulunduğu piyasalarda yeni aksaklıklara izin verilmesinin, piyasa sonuçlarını iyileştirdiği görülmüştür. Böylece ideal olarak görülen tam rekabetten uzaklaştıkça, önceden varolan aksaklığın olumsuz etkileri azalarak fonksiyonel rekabetin etkinliğinin arttığı izlenmiştir. Buna panzehir (remedial impertion) tezi denmektedir. Örneğin, oligopol piyasalarında üretilen malların heterojenliğini arttırarak, mallara ilişkin tüketicinin bilgi düzeyi azaldığında üreticilerin birbiri arasında paralel ve uyumlu davranma eğilimi azalarak, rekabet yoğunluğunun arttığı görülmüştür. Böylece Clark, piyasalarda tam rekabetten saptıkça, rekabet yoğunluğunun arttığını görerek, piyasadaki aksaklıkları giderici politikalara karşı çıkmıştır. Yazar 1961'deki çalışmasıyla rekabet teorisine yeni bir yaklaşım getirmiştir. Rekabeti dinamik bir süreç olarak ele almış, kendini tam rekabetin statik yaklaşımından tamamen çözerek, tam rekabeti birinci en iyi ve fonksiyonel rekabeti de ikinci en iyi olarak görmekten vazgeçmiştir. Yeni yaklaşım Schumpeter'ci dinamik girişimci tezinin yoğun olarak etkilenmiştir. Dinamik rekabet sürecinin motoru, yenilikçi girişimcidir. Rekabet süreci, dinamik girişimcinin atılımları ve onu izleyen karşıt ekonomik birimlerin yarışmasından oluşan bir süreç olarak incelenmiştir. Yenilikçi girişimci, sınırlı bir süre için monopol kârından yararlanmaktadır. Yazar bu yeni yaklaşımı etkin rekabet (Effective competition) olarak adlandırmıştır. Bu durum, rekabet teorisinde yeni bir aşama olarak görülüp, yine fonksiyonel rekabet kavramının kullanılmasına devam edilmiştir. Fonksiyonel rekabetin dinamik teorisinde piyasa aksaklıkları ve geçici monopol durumu, rekabetin etkinliği için gerekli olmaktadır. Burada fonksiyonel veya etkin rekabetin temel sorunu, dinamik rekabeti etkin düzenleyebilmek için, piyasa aksaklıklarının kendi içinde uyumlu bir bileşimini oluşturmaya yöneliktir. Rekabet politikası açısından sorun, hangi aksaklıkların arzulanır, hangilerinin arzulanmaz olduğunu belirleme noktasında düğümlenmektedir. (Schmidt, 1981, s. 10)

Clark'ın yaklaşımına dayalı araştırmalar iki konuda yoğunlaşmıştır. İlk alan rekabet özgürlüğü ile dinamik rekabetteki geçici monopolcü eğilim arasındaki çelişkinin araştırılmasına ilişkindir. İkinci alan ise, Mason'un önderliğinde kurulan endüstriyel organizasyon yaklaşımının, dinamik ve fonksiyonel rekabeti araştırma konusu yapan uygulamalı çalışmalarıdır. Endüstriyel organizasyon tezinin, fonksiyonel rekabetin gelişmesine önemli katkıları olmuştur. Bu yaklaşımda piyasa testleri düzenlenerek,

piyasa yapısı, piyasa davranış ve piyasa sonuçlarının değerlendirilmesi yönünde önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Böylece fonksiyonel rekabet teorisinde :

1) Rekabetçi davranışı olumlu etkileyen piyasa yapılarının (market structure) özelliklerinin test yoluyla belirlenmesi,

2) Rekabetçi sayılan davranış biçimlerinin (market conduct market behavior) test yoluyla açığa çıkarılması ve

3) Piyasa sonuçlarının (market performance) test yoluyla belirlenmesi ve buna uygun ölçütlerin geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Bu araştırmalar "endüstriyel organizasyon" yaklaşımı çerçevesi içinde gerçekleştirilmektedir. J.S. Bain (1959) ve F.M. Scherer (1970) bu alanda önemli katkıları olan yazarlardandır. Yapılan uygulamalı araştırmalarla çeşitli sektör ve piyasalarda fiili rekabet sürecinin nasıl işlediği, hangi koşullara ihtiyaç duyulduğu ve hangi sonuçlara yol açtığı konusunda önemli bilgiler sağlanmıştır.

Fonksiyonel rekabet A. Phillips (1962) ve G. Kantzenbach (1966) tarafından ele alınarak, rekabet yoğunluğu ile açıklaması yapılmıştır. Phillips, firma organizasyonundan hareketle, rekabet politikası açısından rekabetin yoğunlaşmasına uyan ve uymayan organizasyon biçimlerini araştırmıştır. Buradan hareketle firmalar arası rekabet ilişkilerini araştırmaktadır. Rekabet yoğunluğunun satıcı firmaların sayıları ile doğru orantılı olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Kantzenbach ise, rekabet yoğunluğunun arttığı piyasalar olarak, "geniş" oligopollerini görmektedir. Zira "geniş oligopolde", satıcı sayısı sınırlı da olsa, "dar oligopole" göre daha fazladır. Bu piyasalarda, potansiyel yenilikleri getirme ve taklit açısından uygun bir ortam bulunması nedeniyle, rekabet yoğunluğunun en yüksek bulunduğu piyasalar olarak kabul edilmektedir.

Fonksiyonel rekabet yaklaşımı ABD'de de Harvard Okulu'nun endüstriyel organizasyon yaklaşımı içinde piyasa yapısı, piyasa davranışı ve piyasa sonuçlarına ilişkin araştırmalar olarak geliştirilmiştir. Bu yaklaşıma yönelik yoğun eleştiri ise, Stigler'in (1968) önderliğindeki Chicago Okulu'nda gelişmiştir. Bu görüşte, piyasalara yasal müdahaleler yapılmadığı sürece, piyasaların rekabeti kendi kendine düzenleme gücüne sahip olduğu savunulmaktadır. Bu nedenle devletin rekabet politikası, piyasa yapılarını etkilemeye yönelik değil, fiyat anlaşmalarını engellemeye yönelik olmalıdır.

Fonksiyonel rekabet yaklaşımı bu eleştirileri ciddiye almıştır. Yapılan yeni araştırmalar, piyasa yapısı ile piyasa sonuçları arasındaki ilişkilerin istikrarlı olduğunu göstermiştir.

Fonksiyonel rekabetin eleştirisine yönelik bir yaklaşım Almanya'da yeni klasik veya neo - klasik "Rekabet teorisi" ile geliştirilmiştir.

4. Yeni Klasik (Neo - klasik) Rekabet Teorisi : Rekabet Özgürlüğü

Bu yaklaşımın savunucusu Hoppmann'dır. (1967, 1978, 1981). Bu yaklaşımı "neo - klasik" olarak sıfatlandırırken, neo - klasik fiyat teorisi ve bunun tam rekabet yaklaşımı ile neo - klasik rekabet teorisi ve bunun rekabet özgürlüğü yaklaşımını birbirinden kesin olarak ayırmak gerekir. Zira Hoppmann, neo - klasik fiyat teorisinin denge analizlerine yönelik model teorilerin ekonomik gerçekleri açıklamada yetersizliği nedeniyle bu yaklaşımı reddetmektedir.

Yazar A. Smith'in serbest rekabete ilişkin görüşlerini, modern rekabet teorisine getirmeye çalışmıştır. Çıkış noktası A. V. Hayek'in rekabet ve özgürlük arasındaki ilişkiye yönelik açıklamalarıdır. Hoppmann'a göre rekabet, ekonomik özgürlüklerin gerçekleştirildiği, tüketici tercihlerinin sürekli olarak karşılandığı dinamik bir süreçtir. Rekabetin gerçekleşmesi, rekabet özgürlüğünün varlığına bağlı bulunmaktadır. Bu zorunlu koşul yanında, bunu kullanmaya hazır olmak, yani rekabet ruhu ile birlikte yeterli koşul gerçekleşmektedir. Rekabet ruhunun doğal bir özellik olarak insanlarda var olduğu kabullenilmektedir. Rekabet özgürlüğünün bulunduğu her yerde, rekabet sürekli "iyi" sonuçlar vermektedir. Yazara göre bu nedenle rekabet özgürlüğü ile firmaların ekonomik - teknik gelişmesinin yol açtığı geçici monopol durumu arasında bir çelişki yoktur. Rekabet özgürlüğü bir süre sonra bu durumu ortadan kaldırmaktadır.

Bu yaklaşımda rekabet politikasının amacı, rekabeti engelleyen doğal ve yapay engellerin kaldırılmasına yönelik olmaktadır. İlk alan, sermaye mallarının bölünemez olmasından kaynaklanan kural dışı (istisnai) alanlardır. Bu alanda kamusal düzenlemeler gereklidir. Keyfi ve yapay engeller ise, ekonomik birimlerin davranış özgürlüğünü sınırlandırmaktadır. Bunların önlenmesi gereklidir. Zira bu durumda başarı rekabetine dayanmadan ekonomik yarar sağlanmaktadır. Rekabet özgürlüğünü engelleyen sınırlamaların kaldırılması, özel düzenlemelerle değil, genel hukuk normları şeklindeki genel yasalarla düzenlenmelidir.

Neo - klasik rekabet teorisi yaklaşımında, rekabet özgürlüğünün bağımsız bir değişken ve rekabet politikasının amacı olarak alınması, rekabetin bir süreç olarak görülmesi ve bunun sonuçlarının rekabet özgürlüğüne etkilerinin piyasa sonuçları testiyle açıklanması olumlu olarak değerlendirilmektedir (Aberle 1980, s. 33-34). Ancak çelişki tezinin reddi ve serbest rekabetin her türlü sonuçlarının olumlu değerlendirilmesi eleştiri konusu olmuştur. Aynı zamanda bu yaklaşımın merkezi tezi olan rekabet özgürlüğünün ölçülememesi, bu açıklamanın operasyonel olmasını engellemektedir. Bu arada piyasa yapılarına müdahalenin reddedilmesi, rekabetin etkin ve fonksiyonel olarak düzenlenmesini engelleyeceği için eleştiri konusu olmuştur (Bartling 1980, s. 49-

57). Bunlar yanında rekabet ruhunun kendiliğinden varlığı varsayımı da tartışma konusu olmaktadır (Berg 1981, s. 230).

5. Rekabet Teorisinde Yeni Eğilimler

Galbraith'ın (1952), karşıt güçler (countervailing power) tezi rekabet teorisine aktarılarak; piyasadaki ekonomik gücün önlenmesinin zor olduğu gerçeğiyle, karşıt güç yaratarak, bunlar arasındaki rekabetin teşviki önerilmektedir. Böylece güç özgürlüğü yaklaşımı oluşmaktadır. Bu durumda iki yanlı monopoller oluşarak (işçi - işveren sendikaları) maliyeti tüketiciye yansıtmaktadırlar. Ayrıca karşıt güç oluşumu, güç sarmalı yaratarak toplumsal anlaşmayı zorlaştırmaktadır. Böylece bu yaklaşımın ancak belli koşullarda geçerlilik ve işlerlik şansı vardır.

Rekabet teorisindeki ikinci bir yeni yaklaşım endüstriyel organizasyon ve firma teorisi yaklaşımıdır. Endüstriyel organizasyon yaklaşımı, fonksiyonel rekabet yaklaşımı ile birlikte gelişerek günümüzde bunun devamı şeklinde firma teorisine dönüşmüştür. Firma teorisinde manager tipi girişimcinin piyasa davranışları ve bunun ekonomik sonuçları dikkate alınmaktadır. Oysa endüstriyel organizasyonda piyasa yapıları, piyasa davranışları ve piyasa sonuçları dikkate alınıyordu. Firma teorisi, firmanın yönetsel ve davranışsal açıklamasından hareket etmektedir. Böylece bir yandan mülk sahipliği ile yönetimin büyük işletmelerdeki önemi, diğer yandan işletme içindeki farklı ekonomik çıkar gruplarının politik tutumları dikkate alınmaktadır. Bir yandan bu grupların istekleri, diğer yandan işletmenin büyüme eğilimleri ortaya çıkmaktadır. İşletmenin dışsal büyüme eğilimi, rekabeti sınırlandırıcı etkiler yaratabilmektedir. Firmalar büyüme açısından daha az maliyete yol açan dışsal büyümeye yönelerek gelir, güç ve prestij elde ederken, bunların rekabeti sınırlandırıcı etkilerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Rekabet Teorisinde gittikçe önem kazanan bir diğer yaklaşım ekonomik kaynaklar teorisidir. Ekonomik kaynakların sahibi, onların kullanım yetkisine sahiptir. Böylece ekonomik güce sahip olunurken piyasa gücü oluşmaktadır. Edwards (1955) tarafından ortaya konan bu yaklaşımda firmalar ekonomik kaynaklarını farklı piyasalara dağıtarak, belli piyasalardaki kayıpları diğerleri ile dengeleme yoluna gitmektedir. Böylece konglomerate girişimci tipi oluşmaktadır. Bu tür bir girişimci, piyasa gücünün kötüye kullanarak rakipleri piyasadan atmak, onları disipline etmek, diğer girişimcileri ürkütme ve maliyet hesaplarında farklı ilkelere uymak yoluna gidebilmektedir.

Firmanın sahip olduğu girişimci kaynaklar, teknolojik kaynaklar, satış politikası kaynakları ve finansman kaynakları, piyasa gücü elde etmenin temel kaynakları olmaktadır. Bu kaynakların kalitesi, farklılaşma derecesi ve akışkanlığı piyasa gücünün belirlenmesinde etkili olmaktadır.

III- REKABET POLİTİKASI

1. Rekabet Politikasının Gerekliliği ve Ekonomi Politikası İçindeki Yeri

Yukarıdaki açıklamalar, rekabet teorisinde tek geçerli bir görüş değil, farklı yaklaşımların var olduğunu göstermektedir. Böylece rekabet teorisi içinde de yoğun bir rekabet söz konusudur.

Piyasa ekonomisinin fonksiyonel işlerliği için, temel unsur olarak rekabet sürecinin varlığı önkoşul oluşturmaktadır. Bu önkoşulların yaratılabilmesi ve süreklilik gösterebilmesi için, devletin bilinçli bir rekabet politikası izlenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Rekabet politikasının görevi, rekabete dayalı piyasa sürecinin korunması ve geliştirilmesidir. Piyasa ekonomisinin fonksiyonel işlerliği için, piyasalarda karşıt ekonomik birimler arasında bir yarışın bulunması, bunun dinamik bir rekabet süreci olarak işlenmesi ve bu süreçte güçlü olanın değil, başarılı olanın kendini kabullendirmesi gereklidir. Devletin bir rekabet politikası bulunmaması durumunda başarılı olan değil, güçlü olan piyasaya egemen olmakta ve rekabet yarışı ortadan kalkmaktadır. Böylece piyasalar fonksiyonel işlerliğini yitirmektedir. Bu nedenle piyasa sisteminin geçerli olduğu ekonomilerde, rekabetin korunması, sürekliliğinin sağlanması ve geliştirilmesi devletin temel bir görevi olmaktadır. Piyasa ekonomilerinde rekabet politikası, pratik ekonomi politikası için hayati bir önem taşımaktadır. Rekabetin etkin işlemediği bir piyasa ekonomisinde, ekonomik düzen ve aralarındaki karşılıklı bağımlılıktan dolayı giderek sosyal ve politik düzen fonksiyonel işlerliğini kaybetmektedir. Zira piyasa sisteminin eksenini oluşturan rekabet sürecindeki yapısal bozukluk, sistem bütününe sürekli tehlikeye atmaktadır.

Ayrıca rekabet içindeki ekonomik birimler sürekli rekabetten kaçma eğilimindedir. Yani rekabete karşı bir tutum içindedirler. Bu nedenle piyasalar sürekli olarak fonksiyonel işlerliğini yitirme tehdidi altındadır. Bu yüzden piyasa ekonomisinin istikrarlı olmayan bir iç yapısı ve aynı zamanda bir iç dinamiği vardır. Bu nedenle, sistem bütününe etkin işleyebilmesi için, öncelikle rekabet sürecinin etkin işlemesi gereklidir. Bütün bu nedenler, bilinçli bir rekabet politikasının gerekliliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu yüzden, bilinçli bir ekonomik sistem politikası oluşturan ülkelerde, rasyonel bir rekabet politikası izlenmektedir.

Rekabet politikası içinde bir yandan rekabet düzenini veren yasal - kurumsal düzenlemeler; diğer yandan rekabetin fonksiyonel işlerliği için koruyucu, geliştirici ve yönlendirici olan rekabet politikasının kendisi uygulanmaktadır. Böylece rekabet konusuna ilişkin olarak, rekabet teorisi yanında, rekabet politikası ile rekabet hukukunun ayrı alanlar olarak doğup, geliştiği görülmektedir.

Ekonomi politikasının üç temel alanı söz konusudur. (Ayrıntılı bilgi için bkz. H. Erkan 1984, s. 30-32) :

- Ekonomik düzen politikası,
- Ekonomik yapı (sektörel, mekansal ve işletme büyüklükleri açısından) ve
- İstikrar, büyüme ve konjonktür politikalarını kapsayan ekonomik süreç politikalarıdır.

Rekabet politikası bu alanlar içinde ekonomik düzen politikasına dahildir. Rekabetin koruma ve geliştirilmesine yönelik olan rekabet politikası, piyasa ekonomisinin mikro ekonomik sürecinin işleyişine ilişkin ilke ve kurallara işlerlik kazandırma amacındadır.

Rekabet politikası, rekabet sürecinin düzenleme, etkileme ve yönlenmesine ilişkin kamusal (ve özel) kurum ve organların faaliyetlerini kapsamaktadır. Rekabet hukukunun yarattığı kurumsal çerçeve içinde, dinamik rekabet sürecinin varlık ve geliştirilmesi sağlanarak, piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılmaktadır. Bu nedenle rekabet politikası diğer bütün politika alanları için temel oluşturma durumundadır. Zira piyasa sisteminin işleyiş ve yönlenmesi rekabetle olmaktadır. Bu açıklamaların gösterdiği gibi, piyasa ekonomilerinde aktif sürekli bir rekabet politikası uygulaması zorunlu olmaktadır.

2. Rekabet Politikasının Amaç ve Fonksiyonları

Rekabet politikasının amacı, rekabetin korunması ve geliştirilmesidir. Rekabet teorisindeki iki farklı temel yaklaşım olan fonksiyonel rekabet ve neo - klasik rekabet teorisi bu amaçta birleşmelerine karşın, bu amacın gerçekleşme biçimi üzerinde anlaşamamaktadırlar.

Neo - klasik yaklaşımda, rekabetin özgürlük fonksiyonu özellikle vurgulanırken; fonksiyonel rekabette teknik ilerlemeyi gerçekleştirme fonksiyonu öncelikle vurgulanmaktadır. Fonksiyonel rekabet ayrıca, rekabetle ekonomik değişmelere uyum fonksiyonu ile kaynak dağılımı fonksiyonu ve gelir dağılım fonksiyonları üzerinde de önemle durmaktadır.

Rekabet teorisinde belirlenen bu fonksiyonlar ile ekonomi politikasının amaçları ve temel toplumsal amaçlar arasında yakın bir ilişki söz konusudur. Bu ilişkiler aşağıdaki gibi şematize edilebilmektedir (Herdzina, 1984, s. 31).

Temel Toplumsal

Amaçlar
(Değerler)

: Özgürlük

Refah

Adalet

Ekonomi
Politikası
Amaçları

: Ekonomik
Özgürlük

Ekonomik
Büyüme

Optimal
Kaynak
Dağılımı

Gelir Dağı-
lımında
Adalet

Rekabetin
Fonksiyonları

: Davranış
ve Seçim
Özgürlüğünün
Korunması

Teknik geliş-
menin gerçek-
leştirilmesi

Arz yapısına
uyum ve talepteki de-
ğişmeye bağlı
olarak faktör
bileşiminin
oluşumu

Bir çalışma
karşılığı olma-
yan gelirin orta-
ya çıkmasının
önlenmesi ve bu
alandaki farkın
azaltılması

(Özgürlük
Fonksiyonu)

(Buluş ve
Teknik
Gelişme
Fonksiyonu)

(Uyum ve Kay-
nak Dağılım
Fonksiyonu)

(Gelir Dağılım
Fonksiyonu)

Fonksiyonel rekabet yaklaşımında, rekabetin fonksiyonel ve etkin olmasını sağlayan temel normlar, rekabetin fonksiyonlarında içerilmektedir. Böylece rekabetin etkin ve fonksiyonel olarak gerçekleşmesi için, sosyal fonksiyonu olan özgürlük yanında; Ekonomik fonksiyonları olan teknik gelişme, ekonomik birimlerin çevresel değişimlere uyumu, ekonomik çabanın karşılığı olan gelirin sağlanması, yani adil gelir dağılımının gerçekleştirilmesi gereklidir. Böylece bu fonksiyonların gerçekleştirilmesi rekabetin temel amaçları olmaktadır. Ancak bu amaçların gerçekleşmesi durumunda, etkin ve fonksiyonel rekabet varılmaktadır.

Neo - klasik yaklaşımın rekabet özgürlüğü tezi konuyu dar kapsamda ele almaktadır. Bu görüşte, piyasa ve rekabet süreçleri bir keşfetme ve bulma süreci şeklinde işleyen, çok yönlü ve çok boyutlu bir sosyal evrimleşme sürecidir. Bu nedenle rekabetin önceden belirlenmiş normları yoktur. Ancak rekabet özgürlüğünün varlığı durumunda sistem yeterli işlerliğe sahiptir.

Yeni yaklaşımlar, bu iki karşıt görüşü birlikte ele almaktadırlar. Rekabetin sosyal fonksiyonu olan özgürlük fonksiyonu ile ekonomik fonksiyonlarından kaynaklanan amaçlar arasında kısmi çelişkilerin bulunması doğal karşılanmaktadır. Konjonktür politikasında büyüme ve istikrar arasında çelişkinin bulunması gibi, rekabet politikasında da çeşitli amaç çelişkileri vardır. Rekabet politikasının kendi amaçları arasında olduğu kadar, diğer ekonomi politikası amaçları ile de çelişkiler taşıması şeklinde, iki farklı düzeyde çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca fonksiyonel rekabet içindeki çelişkiler temel bir çelişki olmayıp, ancak belli özel durumlarda ortaya çıkan bir çelişki türüdür. Rekabet politikası bütünü içinde bu çelişkilerin çözümü mümkün görülmektedir.

3. Fonksiyonel ve Neo - klasik Rekabet Yaklaşımlarının Rekabet Politikasındaki Temel Tutumları

İki farklı yaklaşımın rekabet teorisindeki farklı tutumları rekabet politikasına da yansımaktadır. Ancak pratik rekabet politikasında her iki yaklaşımın sentezine dayalı, uzlaştırıcı politikalar uygulanmaktadır.

Fonksiyonel rekabette, piyasa yapıları, piyasa davranışları ve piyasa sonuçları ilişkisinden hareketle, arzulanan piyasa sonuçları belirlenmektedir. Ayrıca, bunun için gerekli piyasa davranışları ve bu davranışlar için uygun piyasa yapılarının nasıl olması gerektiği belirtilmektedir.

Arzulanan piyasa sonuçları, davranışları ve yapılarının önlenmesine yönelik düzenlemeler getirilmektedir. Bunun için bireysel piyasa davranış, yapı ve sonuçlarına ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler yapılmaktadır. Bunlara dayalı olarak bireysel piyasaların özel durumuna dayalı müdahale ve önlemlere başvurulmaktadır.

Neo - klasik rekabet politikasında, rekabet özgürlüğünün sınırlanıp sınırlanmadığını belirlemek için "özgürlük testi" yapılmaktadır. Özel ekonomik birimlerin ekonomik özgürlüğünü sınırlayan davranışlardan oluşan bir katalog oluşturulmakta ve bunların yasaklanmasına gidilmektedir. Bu yasaklara uymayan ilgililer için cezai uygulamalar getirilmektedir. Buradaki yasaklamalar genel yasaklar şeklinde düzenlenmektedir. Böylece bireysel piyasa ve durumların değerlendirmesinden kaçınılarak, rekabeti sınırlayan durumlara ilişkin genel yasaklamalar getirilmektedir. Bununla rekabet politikası belli yasal düzenlemeler şeklindeki genel rekabet kurallarından oluşmaktadır.

Bu iki tutumun birbirinin katı şekilde eleştirmelerine karşın, rekabet politikası uygulayıcıları her iki yaklaşımdan da yararlanmaktadırlar. Bunun için rekabeti engelleyici, sınırlandırıcı durumlar belirlenerek etkin ve fonksiyonel bir rekabet sürecinin yaratılması için çaba göstermektedirler.

4. Rekabet Politikasının Karar Birimleri ve İlgili Kurumlar

Rekabet politikasında söz konusu farklı yaklaşımlardan birinin temel alınması durumunda, rekabet politikasının karar birimleri, bunların kullandığı yöntemler ve kullandıkları araçlar birbirinden farklı olmak durumundadır. Örneğin fonksiyonel rekabet yaklaşımı, neo - klasik yaklaşıma göre daha ayrıntılı ve zengin rekabet politikası araçlarına sahiptir. Ancak uygulamada her iki yaklaşımdan da yararlandığı için, paritlik rekabet politikasının karar birimi, yöntem ve araçları daha geniş bir boyuta sahip bulunmaktadır. Diğer yandan, demokrasilerde amaç - araç ilişkisine dayalı rasyonel politikaların oluşturulması, politik süreçteki farklı grupların etkisi yüzünden belli sınırlamalara sahiptir. Ortaya çıkan sonuç çoğu kez bir uzlaşma çözümlüdür.

Rekabet politikasının karar birimleri rekabet ortam ve düzeninin etkilenmesi yönünde kendilerine yasal yetkiler tanıyan kişi ve kurumlardır. Bu tanımlama ile rekabet politikasının doğrudan karar birimleri ifade edilmektedir. Zira yalnızca yasaların kendine, bu konuda görev yüklediği kimseler ve kurumlar dikkate alınmaktadır. Ekonomi politikasında olduğu gibi rekabet politikasında da, rekabet politikası karar sürecini dolaylı olarak etkileyen, ekonomik birlik ve baskı grupları da söz konusudur. Karar birimleri yanında, alınan kararları uygulama durumunda olan bürokrasi veya bakanlık idaresi gibi yetkili kurumları da dikkate almak gerekmektedir. Karar birimleri ile bu yetkili kurumlar arasında kesin sınır çekmek zordur. Zira belli kararların hazırlanması ve uygulanması bu yetkili kurumlarca gerçekleştirildiği için, karar birimlerini önemli ölçüde etkileme şansına sahiptirler. Rekabet hukukunu uygulama durumunda olan yetkili kurumların yetki alanının genişlemesiyle söz konusu sınır iyice belirsizleşmektedir.

Rekabet politikasının karar birimlerinin başında yasama organı olarak parlamento gelmektedir. Zira rekabet alanındaki düzenlemeler rekabet hukuku olarak parlamentodan geçmektedir. İkinci derecede önemli karar birimi yürütme organı olarak hükümet, ilgili bakanlık ve ilgili kurum gelmektedir. Bunlar rekabet hukukununun yürütülmesi ile ilgilidirler. Nihayet rekabet politikasında yargı organının da önemli bir fonksiyonu vardır. Zira rekabet hukuku ve ilgili yasal düzenlemelerin belirlediği yasak ve düzenlemelere aykırı durumların hukuksal değerlendirilmesi yetkili yargı kurumlarınca gerçekleştirilmektedir.

Örneğin, Batı Almanya'da 1957'de "Rekabet Sınırlamalarına Karşı Kanun" federal meclislerden geçmiş, 1958'de yürürlüğe girmiştir. Sonuncusu 1980'de olmak üzere dört kez yenilenmiştir. Kanunun yürütülmesi ile yetkili olarak kartel kurumu oluşturulmuştur. Bu kurum, federal kartel kurumu ile federe kartel birimlerinden oluşmaktadır.

Rekabet politikasının öngördüğü önlemlerin uygulanmasında çözüm ve değerlendirme iki türlü kurumlaşmadan biriyle gerçekleşmektedir. İlk olarak sorunun sonuçlandırılması hukuksal yoldan, yani mahkemelere bırakılarak yapılabilir. Örneğin Almanya'

da daha çok bu sistem benimsenmiştir. İlk kurum olarak federal kartel kurumu; İtiraz mercii olarak Berlin Ticaret Mahkemesi ve Temyiz mercii olarak Federal Yüksek Mahkeme yetkilidir.

Rekabet politikası sorunlarının çözümünde benimsenen ikinci kurumlaşma biçimi ekonomik-politik yoldan gerçekleşmektedir. Bu yaklaşımda bir politik kurum, örneğin hükümet veya Maliye (İktisat) Bakanlığı önlemin uygulanmasına ilişkin kesin kararı vermektedir. Burada yetkili kurum yine parlamentonun denetiminde bulunmaktadır. Bu yöntem İngiltere'de uygulanmaktadır. Federal Almanya'da ise bazı istisnai durumlarda uygulanmaktadır. Bağımsız kurumlar olarak mahkemelerin bu ülkelerde, ekonomik-politik kurumlara göre daha hızlı çalışması ve tarafsız davranması genellikle kabul edilmektedir.

5. Rekabet Politikası Araçları

Rekabet politikasının araçları, rekabet politikası uygulamasına paralel olarak gelişmiştir. Örneğin, rekabet politikasının en çok geliştiği ülkelerden biri olan Federal Almanya'daki "Rekabet Sınırlamalarına Karşı Kanuna" dayalı olarak literatürde, yasaklayıcı önlemler, kötüye kullanmanın önlenmesi ve piyasa yapısının değiştirilmesi politikası ayrımı yapılmaktadır.

Bunlardan yasaklayıcı önlemler, rekabeti sınırlandırıcı davranış biçimlerini yasaklayarak rekabeti korumayı amaçlamaktadır. Örneğin, kartel oluşturmak, füzyon, piyasada paralel davranış oluşturulması, rakibi önleyici ve piyasadan atmaya yönelik davranışlar yasaklanmaktadır. Bu yasaklar, rekabeti engelleyici davranışları önlemekle, rekabetçi ortamda, rekabet sınırlamalarının nedenlerini ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle rekabetçi piyasa yapısının bulunduğu durumda, rekabeti önleyici davranışların yasaklanması, rekabetin nedenlerine yönelik rekabet politikası olarak da adlandırılmaktadır (Bknz. Bartling 1980, s. 65-88). Ayrıca rekabetçi bir ortamda rekabetin korunması amacıyla, rekabeti önleyici davranışların yasaklanması, rekabet engellerine karşı güdülen dönembaşı (ex - ante) bir politika oluşturmaktadır. Yani, rekabeti önleyici durum var olmadan yasaklanarak, oluşması önlenmeye çalışılmaktadır.

Rekabette ekonomik gücün kötüye kullanılmasının önlenmesini sağlayan önlem ve araçlar ise, rekabet sınırlamalarının nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik değildir. Zira burada rekabeti önleyici olabilecek piyasa gücü veya piyasa yapılarının varlığı kabul edilmekte; ancak, bunun kötüye kullanılmasının önlenmesi için gözetim ve denetimi gerçekleştirilmektedir. Örneğin, piyasanın karşı tarafının sömürülmesi; ya da ekonomik gücü, rakip bir işletmenin piyasaya girişini engelleyici yönde kullanmasını önlemek gibi. Burada oluşan ekonomik güç veya piyasa yapısına, yani piyasadaki rekabeti sınırlayıcı durumun nedenine değil; ancak onun kötüye kullanımının önlenmesi için denetimi söz konusu olmaktadır. Bu durumda nötrleştirici rekabet politikası söz konusu olmaktadır (Bartling 1980, s. 89-107).

Piyasa yapılarının değiştirilmesi politikası ise, devletin piyasada egemen olan "rekabeti bozucu" yapıya müdahale ederek, onu değiştirmesidir. Burada monopol ve benzeri piyasa gücünün egemen olduğu durumlar, uygulanan politika ile rekabetçi bir piyasa yapısına dönüştürülmektedir. Burada müdahaleler, rekabeti önleyici durumun nedenlerini ortadan kaldırmaya yöneliktir. Ancak, bu kez rekabeti önleyici durumun varolmasından sonra, söz konusu nedenin önlenmesine çalışıldığı için, dönem sonu (ex -post) olarak rekabetin nedenlerine yönelik bir politika söz konusudur. Buradaki rekabet politikası araçları, doğrudan ve dolaylı olabilmektedir. Doğrudan piyasa yapısını değiştirmeye yönelik araçlar, piyasa yapısını bizzat ve doğrudan doğruya değiştirme amacı gütmektedir.

Dolaylı araçlar ise, kullanılan belli bir aracın yarattığı etki sonucunda piyasa yapısının değişmesini sağlama amacındadır. Örneğin, vergi koymak veya sübvansiyon yoluyla piyasa yapısını değiştirmek, ya da kamusal işletmelerin rakip işletmeler olarak piyasaya girmesi bu türden araçlar olmaktadır. Böylece rekabet politikası yalnızca varolan rekabeti korumaya yönelik olmayıp, aynı zamanda onun gelişmesini sağlayan aktif bir rekabet politikası olmaktadır.

Rekabet politikasının araçlarını başka açılardan da sınıflandırmak mümkündür. Özellikle rekabetin önlenme ve sınırlanma biçiminin alacağı şekle göre sınıflandırılması mümkündür. Bu açıdan monopole, kartele ve konsantrasyona karşı rekabet politikası araçları söz konusu olmaktadır. Örneğin Tuchtfeldt, müdahale yoğunluğu açısından kartele ve monopole karşı güdülen rekabet politikasında aşağıdaki araçları saymaktadır (Bknz. Tuchtfeldt 1977, s. 81-85).

Kartele karşı rekabet politikası araçları :

- 1) Kartele karşı dolaylı araçlar, örneğin dış ticaret politikası ve gümrük indirimi,
- 2) Rekabeti sınırlandıran tarafların uyarılması ve davranışlarının değiştirme talebinde bulunulması,
- 3) Kartel dışında kalanların hukuki korunması,
- 4) Kartellerin açığa çıkarılması ve sergilenmesi amacıyla kartel sözleşmelerine ilişkin kayıtlarının tutulması,
- 5) Kartele izin vermekle birlikte, kötüye kullanımını önleyici yasal düzenleme getirmek,
- 6) Daha güçlü müdahale aracı olarak yasaklayıcı yasalar getirmek.

Monopole karşı rekabet politikası araçları ise,

- 1) Monopole karşı dolaylı araçlar; örneğin, konsantrasyon ve işletmenin dışsal büyümesini teşvik edici mali araçların uygulamadan kaldırılması,

- 2) Monopolün uyarılması,
- 3) Büyük işletmelerde olup, bitenin bilinmesi için personel ve finansal durumunun açıklanması zorunluluğu getirilmesi,
- 4) Orta büyüklükteki işletmeleri korumak için büyük işletmelere ek mali yükler getirmek,
- 5) Piyasa gücünün kötüye kullanılmasının önlenmesi ve denetimi,
- 6) Konzentrasyona gitmenin izne ve müracaata bağlanması,
- 7) İşletme büyüklükleri açısından içsel ve dışsal büyümesine üst sınırlar getirilmesi,
- 8) Daha etkin bir önlem olarak, konsentrasyonun çözülmesi yönünde etkili olabilmek için belli satış miktarı yükümlülükleri getirilmesi ve
- 9) En son araç olarak monopolün devletleştirilmesi.

6. Rekabet Politikasının Sınırları

Rekabet politikası ekonomi bütününe oluşturduğu düzenin bazı alanlarında uygulanmamaktadır. Zira ekonominin belli alanlarında değişik nedenlerden dolayı rekabet politikasının uygulanması amaca uygun görülmemektedir.

Daha önceki bölümlerde incelendiği gibi, piyasa alanının dışında kalan alanlar, rekabet sisteminin de dışında kalmaktadır. Böylece kamusal malların üretim ve dağıtımına ilişkin kararlar piyasanın değil, devletin politik - idari kararlarına bağlı olarak yürütülmektedir. Bu nedenle rekabet politikasında dışında bulunmaktadır. Bu alanlarda piyasa işlevini yitirdiği için ve koordinasyon aracı olarak piyasanın yerine kamusal birimlerin geçmesi, bu alanların rekabet sürecinin dışında kalmasına neden olmaktadır. Ancak bu durum, söz konusu alanların "rasyonel ve planlı" düzenlenmediği anlamına gelmez. Bilakis bu alanda devletin hiyerarşik - idari yapısına uygun olarak, kamusal mallar merkezi yönetimin plan ve kontrolünde yürütülmektedir.

Ayrıca, gelir dağılımı ve sosyal politikanın belirlediği amaçlar içinde işgücü piyasası ve ücretlerin belirlenmesi, piyasada değil, toplu sözleşmelere göre belirlenmektedir. Böylece bu alanda rekabet düzenlemesinin dışında kalmaktadır. Ancak devlet toplu sözleşme düzenlemesinin kurumsal çerçevesini belirlerken, asgari bir ücretle, ücretlere bir alt sınır çekmektedir.

Bunların yanında rekabet ilkesi ve politikasının geçerli olduğu alanlarda da istisnai durumlar, yani rekabet dışı durumların belirlenmesi yoluna gidilmektedir. Fakat bu istisnaların belirlenmesinde rekabetin işleyemediği veya işlemesinin uygun görülmediği

piyasalara ilişkin olarak bir tartışma yapılmazken, belli sektörlerin rekabet dışı bırakılması tartışma konusu olmaktadır. Rekabet politikasındaki farklı yaklaşımlar rekabet dışı alanların bulunmasını ilke olarak kabul etmekle birlikte, bu alanların belirlenmesine ilişkin test yöntemleri üzerinde, daha önce değinilen gerekçeler nedeniyle uzlaşmamaktadırlar. Rekabet dışı alanların belirlenmesi, rekabet politikasının belirlenmesi gibi, politik kararlara bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle belli alanların rekabet dışı bırakılmasının, çeşitli amaç ve gereçlere dayandığı görülmektedir. Böylece rekabetin ilke olarak işleyebilmesine rağmen daha üst politik amaç ve gerekçelerle belli piyasa ve sektörlerin rekabet dışı bırakılması söz konusu olmaktadır. Örneğin hızlanan endüstrileşme içinde kaybolma eğilimi içine giren el sanatlarının veya bir çok durumda tarım sektörünün rekabet dışı bırakıldığı görülmektedir. Bu gibi durumlarda genel toplumsal politikanın temel ilke ve amaçları, ekonomik amaçlara göre öncelik ve ağırlık kazanmakta veya ekonomi bütünüünün fonksiyonel işlerliği bu yolla daha çok artmaktadır.

SONUÇ

Türkiye gibi sosyo - ekonomik gelişmenin stratejik bir aşamasına ulaşmış bir ülkede, bir yandan köklü sosyo - ekonomik yapısal değişiminin yolaçtığı sorun ve buhranları çözebilmek, diğer yandan geleceğin endüstri toplumunun yapısını hızla ve optimal bir biçimde oluşturabilmek için, varolan ekonomik sistem ve düzene fonksiyonel işlerlik kazandırılması zorunludur. Ülkemiz özde, fonksiyonel işlerliği yetersiz olan bir piyasa ekonomik sistemine sahip bulunmaktadır. Bu nedenle, ekonomi politikası açısından temel sorun, varolan piyasa ekonomik sistemine fonksiyonel işlerlik kazandırmak noktasında düğümlenmektedir.

Bir piyasa sistemine fonksiyonel işlerlik kazandırmanın yolu, rekabet sürecine fonksiyonel işlerlik kazandırmaktan geçmektedir. Bu makaledeki açıklamaların gösterdiği gibi, rekabet teorisi ve politikası, 50 yıl öncesine göre, özellikle son 30 yılda önemli gelişmeler göstermiştir. Farklı yaklaşımlar, konuyu değişik yönlerden ele alarak bugünkü rekabet teori ve politikasının olgunlaşmasını sağlamıştır. Oysa ülkemizde şimdiye kadar, bu alanda ne bir bilimsel çalışma, ne bir kurumsal - yasal düzenleme (rekabet hukuku), ne de rekabet politikaları oluşturma yönünde çabalara raslanmıştır.

Ülkemizin sosyo - ekonomik koşulları açısından bu derece önemli olan bu konunun daha fazla ihmal edilmemesi gereklidir. Bu amaçla, rekabet teorisinin bilimsel bulgularına ve diğer ülkelerde uygulanan pratik rekabet politikası sonuçlarına dayanarak, ülkemizin kendi sosyo - ekonomik yapı ve gelişme düzeyine uygun bir rekabet politikası oluşturulması, yetkililerin en temel görevidir. Zira, rekabet sürecinin işlemediği bir piyasa ekonomisinde, sistem kendi fonksiyonlarını yerine getirmekten uzak olduğu için, ekonomik sistemin çözmek zorunda olduğu sorunlar çözülmeyp katmerleşmektedir. Ayrıca, rekabet sürecinin fonksiyonel işlerliği, güncel sorunlar olarak görülen istikrar ve büyüme süreçlerinin önkoşulu durumundadır. Bu durum da rekabet politikasının önemini ve gerekliliğini bir kat daha arttırmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Aberie, G. (1980), *Wettbewerbstheorie und Wettbewerbspolitik*, Kohlhammer, Stuttgart, 1980.
2. Arndt, H. (1981), *Macht und Wettbewerb*; Cox, H. ; v.d. (çıkaranlar), *Handbuch des Wettbewerbs*, Vahlen, München 1981, s. 49–78.
3. Bain, J.S. (1959), *Industrial Organization*, 2. Baskı, Wiley Newyork, 1968.
4. Bartling, H. (1980) *Leitbilder der Wettbewerbspolitik*, Vahlen München, 1980.
5. Berg, H. (1981), *Wettbewerbspolitik*, D. Bender v.d. (çıkaranlar), *Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik*, Bd 2, Vahlen, München 1981, s. 213–265.
6. Clark, J.M. (1940), *Toward a concept of workable competition*, A.E.R., 1940, 30, s. 241–246.
7. Clark, J.M. (1961), *Competition as a dynamic process*, Brookings, Washington, 1961.
8. Cox, H. ve H. Hübner, (1981), *Wettbewerb : Eine Einführung in die Wettbewerbstheorie und Wettbewerbspolitik*, H.Cox ve Diğerleri (Çıkaranlar), *Handbuch des Wettbewerbs*, Vahlen München 1981, s. 1–48.
9. Edwards, C.D, (1955), *Conglomerate Business as a Source of Power. Business Concentration and Price Policy*, Princeton, 1966, s. 331 v.d.
10. Erkan, H. (1980), *Türkiye Bunalımı Nasıl Atlatabilir; Karacan Armağanı Yazı Yarışması*, Yayınlanmamış çalışma.
11. Erkan, H. (1984) *Ekonomi Politikasının Temelleri*, Aydın Yayınevi, İzmir, 1984.
12. Erkan, H. (1985), *Piyasa Ekonomisinde Fonksiyonel İşlerliğin Yaratılması ve Geliştirilmesi - Ekonomik Sistem ve Rekabet Politikasının Bilimsel Temelleri ve Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Çalışma.
13. Eucken, W. (1952), *Grundsätze der Wirtschaftspolitik*, Mohr, Tübingen, 1952.
14. Galbraith, K. (1952), *American Capitalism, The Concept of Countervailing Power*, Boston, 1952.

15. Hensel, K.P. (1961), Marktordnung, HdSW, 7, Fischer, Stuttgart 1961, s. 161–169.
16. Herdzina, K. (1984), Wettbewerbspolitik, Fischer, Stuttgart, 1984.
17. Hoppmann, E. (1967), Wettbewerb als Norm der Wettbewerbspolitik, Ordo, 18, 1967, s. 77–94.
18. Hoppmann, E. (1978), Das Konzept des wirksamen freiwettbewerbs, Mohr, Tübingen, 1978.
19. Hoppmann, E. (1981), Über Funktionsprinzipien und Funktionsbedingungen des Marktsystems, L. Wegehenkel (Çikaranlar) | Marktwirtschaft und Umwelt, Mohr, Tübingen 1981, s. 219–235.
20. Kantzenbach, E. (1966), Die Funktionsfaehigkeit des Wettbewerbs Vandenhoeck Ruprecht Göttingen, 1966.
21. Phillips, A. (1962), Market structure, Organization and Performance, Cambridge/Mass. 1962.
22. Scherer, F.M. (1970), Industrial Market Structure and Economic Performance, 2. Baskı, Rand Mc Nally, Chicago, 1970.
23. Schmidt, J. (1981), Wettbewerbstheorie und -Politik, Eine Einführung, Fischer, Stuttgart, 1981.
24. Stigler, G.J. (1968), The Organization of Industry, Homework/İ 11. 1968.
25. Thieme, H.J. (1984), Wirtschaftssysteme, Vahlens Kompendium der wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik, D. Bender v.d. (Çikaranlar) Bd, 1, 2. baskı, Vahlen München 1984, s. 1–47.
26. Tuchtfeldt, E. (1972), Wettbewerbspolitik, W. Erlicher v.d. (Çikaranlar), Kompendium der Volkswirtschaftslehre, Bd, 2, 2. baskı, Ruprecht, Göttingen 1972, s. 178–187.
27. Woll, A. (1980), Marktordnung, HdWW, 5, Fischer, Stuttgart, 1980, s. 127–140.

